

ऐतिहासिक मालिकार्जुन जात्रा

सुदूरपश्चिम प्रदेश
नेपाल

नेपालको सुदूरपश्चिम प्रदेशको उत्तरपश्चिम किनारामा अवस्थित दार्चुला जिल्ला सदरमुकाम खलंगाबाट आठ कोष टाढा रहेको श्री मालिकार्जुन गाउँपालिका वडा नं. ३ मडमा अवस्थित श्री शैल्य मालिकार्जुन स्वामीको पवित्र तीर्थस्थल श्री शैल्य शिखरको मंसिर त्रयोदशी तिथिमा हुने महान पवित्र जात्रा पर्व यही मिति २०७५ मंसिर ५ गते परेको छ ।

सौराष्ट्रे सोमनाथं चः श्रीशैल्य मालिकार्जुनम् ।
उज्जैन्यां महाकालं चः मोमकार मोमलेश्वरम् ॥
परल्यामं बैजनाथमचः डांकिन्याम भिम शंकरम् ।
सेतु बन्धेतु रामेश्वरम् नागेशम दारुकावने ॥
बाराणस्याम विशेश्वरम त्रमबक्येम्गोतमितडे ।
हिमालयशे केदारम् घुस्मेसन्तु शिवालये ॥
यतानि ज्योतिर्लिगानी सायम प्रातः पठेन्नर ।
सप्त जन्म कृतमपापम् स्मरणेन विनस्यति ॥

शिवपुराण लगायतका पौराणिक ग्रन्थहरूमा देवाधिदेव महादेव द्वादश ज्योतिर्लिङ्गरुको वर्णन गरिएको पाईन्छ । जस अनुसार सौराष्ट्रे सोमनाथचः श्री शैल्य मालिकार्जुन भन्नि मालिकार्जुनलाई द्वितीय ज्योतिर्लिङ्गको रूपमा वर्णन गरेको पाईन्छ । महाशिव पुराणको शिव सहस्र नाममा कैलाश शिखरबासी सर्ववासी सदाशिव भनेर महादेव शिवलाई शिखरबासी मालिकार्जुन महादेव शिव हुन भन्ने कुराको पुष्टि हुन आउछ । मालिकार्जुनलाई मलयनाथ वा मलैनाथ पनि भनिन्छ ।

भारतमा मुगल सम्राटहरूको जवरजस्ती धर्म परिवर्तनको भयत्रासले आफ्नो धर्मको रक्षार्थ कट्टर धर्म अनुयायी अभयराज पाण्डे, नीम नाथ योगी, भीम राज भट्ट, सुरदास औजी लगायत अन्य व्यक्तिकहरू दक्षिण भारतको अल्मोडा कत्युरबाट मालमदेश हुदै आउदा दार्चुला जिल्लाको रिठाचौपातामा आइपुग्दा आफुसंगै ल्याएको पूजा गर्ने शालीग्राम आलोप भई श्री शैल्य शिखरमा ज्योतिर्लिङ्गको रूपमा पुकार भएको किम्बदन्ती रहि आएको छ । श्री शैल्य मालिकार्जुनको ज्योतिर्लिङ्गलाई स्फुट लिङ्ग पनि भनिन्छ ।

दार्चुला जिल्ला मालिकार्जुन गाउँपालिका वडा नं ३ मडमा अवस्थित श्री शैल्य मालिकार्जुनको रीतिस्थिति अनुसार पूजन पद्धतिको आफ्नै विशेषता रहि आएको छ । प्रथम पटक दर्शन गर्ने श्रद्धालु भक्तजनहरूका लागि यो समय अषारे जात्रा उत्तम मानिन्छ । जात्रामा दर्शन गर्न जान कम्तिमा १० देखि १५ दिनसम्म प्रत्येक दिन स्नान गरि दिनमा एक छाक मात्र खाने मासु, प्याज, लसुन, मसुर आदि खाने कुराहरू बार्ने र हरिशयनी एकादशी, शिकरीय एकादशी को अनिवार्य व्रत बस्ने यात्र पूर्व सरसफाईको साथ रहनु पर्ने यहाँको धार्मिक परम्परा रहि आएको छ ।

खास गरि मड गाउँ भन्दा करीब ५ किमी माथि उचाईमा रहेको सुन्दर चुचुरालाई नै श्री शैल्य शिखर भनिन्छ । यहाँ खास गरि असार शुक्लपक्ष चतुर्दशी र कार्तिक शुक्लपक्ष त्रयोदशी र चतुर्दशीमा भगवान श्री शैल्य मालिकार्जुन स्वामीको पवित्र महान जात्रा पर्व हुने गरेको छ भने समस्त हिन्दूहरूको महान पर्व वडादर्शन सुदूरपश्चिमेलीहरूको महान पर्व गौरा लक्ष्मीपूजा लटिनाथ देवताको जात्रा शिवरात्री चैतेदर्शनको साथै विभिन्न समयमा यहाँको स्थानीय पूजन कार्य ठूलो महत्वका साथ मनाईन्छ ।

श्री शैल्य शिखरवासीको दर्शन गर्न नेपालको सुदूरपश्चिम क्षेत्रबाट मात्र नभई मित्रराष्ट्र भारतको उत्तराखण्ड प्रदेशका पिथौरागढ, अस्कोट, जौलजिवी, बलुवाकोट आदि ठाउँहरूबाट समेत हजारौं भक्तजनहरू ठूलो धार्मिक विश्वासका साथ आउने गर्दछन । जात्रामा दर्शन गर्न जानेहरू जात्रा हुने एक दिन अगाडी मडगाउँमा अवस्थित श्री शैल्य मालिकार्जुन स्वामीको भण्डारी घरमा राती जागराम बस्ने

श्री मालिकार्जुन स्वामीको सम्पूर्ण इतिहास भएको प्राग ऐतिहासिक फाग, झोडो ,लोक भजन एवम मंगल गानहरु गाउने गर्दछन । विहान उठी स्नान गरी त्यहाका परम्परागत देवताका पदाधिकारीहरु जस्तै पूजारी मुखिया भण्डारे भोकरीया धामीझाक्री दमाई आदि कारिन्दाहरुले आ-आफ्नो जिम्माको कार्यहरु गर्दछन । जस अनुसार मुखिया तथा भण्डारे भगवान श्री शैल्य मालिकार्जुनको पूजन सम्बन्धी सम्पूर्ण सामग्रीहरु भण्डार घरबाट निकाली परम्परा अनुसार त्यहाको समुदायलाई जिम्मेवारी पूर्वक जात्रायात्राका लागि हस्तान्तरण गर्दछन । विभिन्न बाजागाजा बजाई फाग झोडो लोक भजन गाउँदै त्यो शोभायात्रा मडको भण्डारी घरबाट माथि श्री शैल्य मालिकार्जुनको मन्दिर तिर लाग्दछ र आगन्तुक सम्पूर्ण श्रद्धालु भक्तजनहरु पनि शोभायात्रामा आ-आफ्नो हातमा धुपबती बाली क्रमबद्ध रुपमा कमिलाको लस्कर झैं मालिकार्जुन स्वामीको मन्दिर तिर लागेको दृश्य अत्यन्त मनमोहक र आकर्षक देखिन्छ ।

मड मन्दिरमा पुगि सकेपछि शोभायात्रा केही बेरका लागि विश्राम लिन्छ तवसम्म मड मन्दिरमा पूजारीबाट विधिवत १०० गाईको गहदान गरी उक्त गहदानको जल लिइ उक्त शोभायात्रा श्री शैल्य शिखरबासी भगवान शिवशंकरको पवित्र शिखर टाकुरातिर अगाडी बढ्दछ । श्री शैल्य शिखर पर्वतसम्म जान करिव ३ देखि ४ घण्टाको बाटोमा श्रद्धालु भक्तजनहरु विभिन्न फाग, झोडो एवं श्री मालिकार्जुन स्वामीको गीतगाथामा आधारित लोक भजनहरु गाउँदै रमाईलो गर्दै जान्छन । कारिन्दा पदाधिकारीहरुले तल मड मन्दिरबाट गहदान गरी ल्याएको जल, दुध, घ्यु, धूप, फुल तथा अन्य पूजन सामग्रीको साथ भगवान शिवशंकरलाई विधिवत भोग लगाउने पूजन गर्ने कार्य गर्दछन । त्यसपछि पालैपालो श्रद्धालु भक्तजनहरुको बती बाली दिने, दर्शन गराउने, भोकर बजाउने गर्दछन । श्री शैल्य मालिकार्जुन शिखरको पूजा एवं दर्शन कार्य पूरा गरी सम्पूर्ण भक्तजनहरु पहिले तलबाट गएको ठाउँ अर्थात मडमा अवस्थित श्री मालिकार्जुन स्वामीको मन्दिरमा फर्किन्छन । त्यहाँ पनि रीतपूर्वक पूजा एवं दर्शन कार्य गरी भगवान श्री मालिकार्जुन स्वामीको मन्दिरसंगै रहेको भगवान श्री मालिकार्जुनका अत्यन्त विश्वसनीय देवता श्री बालिचन्द्र स्वामीको पनि विधिपूर्वक दर्शन गर्ने गरिन्छ । त्यसपछि मड मन्दिरबाट करिब १५०० मिटर तल भौतडी गाउँमा अवस्थित भगवान श्री लटैनाथ (जसलाई मालिकार्जुनको पुत्र मानिन्छ) स्वामीको मन्दिर चौडमा गई त्यहा पनि परम्परागत रुपमा दर्शन गर्ने र पूजा गर्ने गर्दछन । अनि त्यसपछि शुरुमा बास बसेको ठाउँ मड भण्डार घरमा गएर पनि परम्परागत पूजापाठ एवं दर्शन गर्ने परम्परा रहि आएको छ । त्यसपछि पुन मालिकार्जुन मन्दिरमा फर्की यति

पुजन एवं दर्शन कार्य पूरा गरी सम्पूर्ण श्रद्धालु भक्तजनहरु आ- आफ्नो मनले चिताएको वरदान पूरा हुने विश्वास रहिआएको छ ।

शिखर जात्राको एक दिन पछाडी अर्थात यसपाली मंसिर ६ गते मड गाउँमा अवस्थित मुलुक भरिक्सातवटा धामहरु मध्येको एउटा धाम श्री मालिकार्जुन मन्दिरमा विशाल जात्रा लाग्ने गर्दछ । जुन जात्रामा दशौं हजार भक्तजन जात्रा मनाउन आउने गर्दछन । मड मन्दिर जात्राको दिन विभिन्न ठाउँहरु नेपाल तथा भारतबाट श्रद्धालु भक्तजनहरु दमाहा बाजागाजा ल्याइ आउने गर्दछन । रात भरिमा ४०० – ५०० जोला दमाहा आउने गर्दछन । रात भरि भक्तजन दमाहा बजाउने युवा युवतीहरु देउडा खेल्ने गर्दछन । विहान तिर अर्थात ५-६ बजे तिर सबै दमाहा सहितका भक्तजनहरुले मालिकार्जुन मन्दिरको पाँच पटक परिक्रमा गर्ने गर्दछन । जसलाई स्थानीय भाषामा धुपद्यौ भनिन्छ । धुपद्यौमा सहभागी भइ पाँच पटक मन्दिरको परिक्रमा गरी सम्पूर्ण भक्तजनहरु आफूले मागेको वरदान पाउने विश्वासका साथ आ आफ्नो घर तर्फ प्रस्थान गर्ने गर्दछन ।

धन्यवाद ।